

Інтерактивні технології на уроках математики

Комар О.А.

доктор пед. наук, професор

Курс математики для початкових класів є основною частиною загальноосвітнього курсу математики. Багато питань, які входять у зміст шкільного курсу математичної освіти повинні бути засвоєні в початкових класах на тому рівні, щоб стати основою на все життя. Інші питання відпрацьовуються з метою підготовки до їх глибокого вивчення у наступних класах або підвищенні рівня усвідомленості у процесі тих чи інших умінь і навичок.

Важливим завершенням математики в початкових класах є розвиток пізнавальних здібностей у дітей. Необхідно розвинути у дітей уміння спостерігати і порівнювати, виділяти спільні та окремі риси у порівнюваних об'єктах, виконувати такі мислительні операції як аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація.

Ведучу роль відіграє математика в розвитку логічного і формуванні алгоритмічного мислення, вихованню навичок розумової праці (планування, пошук раціональних шляхів, критичність). Формування у дітей уміння логічно мислити невід'ємно пов'язане з розвитком у них правильного, точного, лаконічного, математичного мовлення (3, 116)

Для того, щоб урок математики був ефективним, слід враховувати психологічні особливості сприймання учнями навчального матеріалу.

На момент вступу до першого класу діти перебувають у різних стартових умовах. Вони різняться між собою, перш за все, за віком. Вікова відмінність між найстаршим і наймолодшим учнем класу становить майже один рік. А рік у молодшому шкільному віці відіграє велику роль. Та навіть якби в класі були зібрані діти, які народились в один день, той тоді вони не мали б однакового рівня розумового розвитку. Це зумовлено як відмінностями біологічного характеру, так і умовами дошкільного виховання.

Дослідження показують, що приблизно 65 % дітей, які приходять до школи, мають так званий рівень розумової норми: їхній розвиток відповідає паспортному віку; 15 % дітей мають підвищені розумові здібності (рівень розумового розвитку випереджає паспортний вік дитини), причому 2 % складають розумово обдаровані діти; залежні розумові здібності притаманні 15 – 16 % дітей; нарешті, 4 – 5 % дітей мають різні ступені розумової дефективності (2 С. 3).

Кожний учитель у своєму класі виділяє кілька груп дітей і знає, що кожна така група потребує особливого підходу. На практиці дітей умовно поділяють на 3 групи: слабкі, середні, сильні. Кожна група учнів потребує відповідного підходу. Найважче працювати зі слабкими дітьми. Вони потребують багато уваги на уроці, і кожен учитель мусить вирішувати проблему: як організувати роботу зі слабкими учнями таким чином, щоб не залишити поза увагою інші групи дітей. Як не дивно, середні учні теж потребують багато уваги. Вони вчаться посередньо лише тому, що всіх це влаштовує. А вчитель, працюючи з сильними і слабкими учнями, мало звертає уваги на середніх. Сильні учні можуть працювати швидше за інших на уроці і це забезпечує їм резерв часу на уроці. Ось чому їм теж треба приділяти велику увагу вчителів.

Виникає проблема, з якою стикається велика кількість вчителів початкових класів. Але процес реформування школи, який відбувається відповідно до закону України „Про загальну середню освіту”, Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту початкової загальноосвітньої освіти, забезпечує системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання. В учителів з’являється можливість застосовувати нові активні технології навчання, цінні й для кожного учня.

У сучасному інформаційному суспільстві, коли високорозвинені технології вимагають нової системи мислення, школа має навчити учнів комунікативності, умінню працювати з будь-якою інформацією, умінню мислити неординарно, гнучко, в залежності від ситуації та багатьом іншим

рисам. Готувати дитину до життя у суспільстві допомагають інтерактивні технології навчання, які широко застосовуються на Заході, а в останнє десятиріччя поширились і в нас у державі, хоча для української школи вони не є новими.

Сьогодні при опитуванні учнів можна отримати досить сумний вислів "Не люблю математики", „Мені математика погано дається” та ін. Для того, щоб учитель добре навчався, він повинен постійно бути включений у процес учіння шляхом спілкування з учнями, учителем, він має говорити на уроці не один і не два рази, а постійно бути у спілкуванні. Уроки математики, організовані за інтерактивними технологіями сприяють розвитку мислення учнів, розвитку мислення, уміння вислухати товариша і зробити свої висновки, вчитись поважати думку іншого і вміти аргументувати свою поважати думку іншого і вміти аргументувати свого тощо.

На уроках математики можна застосувати групову навчальну діяльність – це модель організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою (1, С. 22). Важливим елементом при організації такого навчання є позитивна взаємозалежність членів групи, коли для всіх стає цілком зрозуміло, що:

а) зусилля кожного члена групи потрібні й незамінні для успіху всієї групи;

б) кожен член групи робить унікальний внесок у спільні зусилля групи завдяки його (і можливостям) чи ролі при виконанні завдання (1, С. 24).

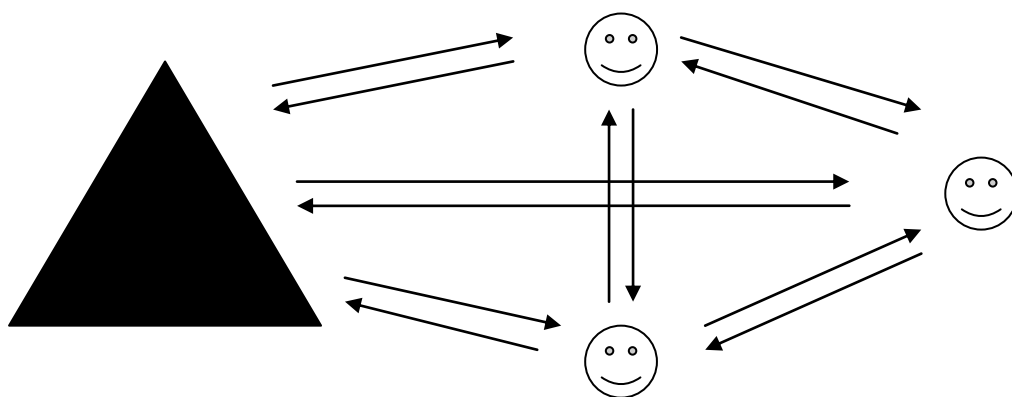
Найчастіше парну і групову роботу проводять на етапі застосування набутих знань.

До групових навчальних технологій можна віднести метод „Один-удвох-усі разом”, „Робота в парах”, „Ротаційні трійки”, „Карусель”, „Робота в малих групах”.

Корисними й об'єктивними є фронтальні інтерактивні технології. Їх застосовують у комбінації з іншими технологіями. Це „Мікрофон”, „Мозковий штурм”, „Навчаючи - вчуся”, „Ажурна пилка”, „Дерево рішень”.

Також існують технології навчання в грі. Це побудова навчального процесу шляхом включення учня до гри. Методисти радять застосовувати ігрові ситуації в підпорядкованій їм конкретній дидактичній меті. До ігрових технологій належить „Імітації”, „Рольові ігри”.

Дискусії є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання. Тому їх можна широко використовувати на уроках математики. Це „Метод ПРЕС”, „Обери позицію”, „Дискусія”, „Дебати”.

На схемі зображено інтерактивну модель спілкування вчителя і учнів, коли відбувається паліло між усіма учасниками уроку. Завдяки такому спілкуванню вчитель може ненав'язливо повідомити новий матеріал, опитати, закріпити вивчене, а учні мають можливість у цікавій формі все це сприйняти і запам'ятати в дії.

Уроки математики за інтерактивними технологіями можна проводити: у 1; у 2; у 3 і в 4 класах. В даному випадку різниця може полягати у виборі методів навчання в залежності від вікових особливостей учнів. У першому і другому класі можна застосовувати більше наочності, роздаткового матеріалу, шаблонів, тоді як у 4-му класі можна давати більшу кількість самостійних завдань. Фактично вчитель застосовує групові форми

роботи, але на новому змістовому і конструктивному витку. Особливість виконання вправ за інтерактивними технологіями полягає в тому, що будь яка вправа або завдання складається з трьох елементів:

- інструкція;
- дія;
- рефлексія (осмислення), тобто спочатку іде пояснення як робити, далі учні виконують, а в процесі рефлексії пояснюють, чому саме такий варіант, шлях, дію вибрали...

Для того, щоб краще уявити урок математики за інтерактивними технологіями наведемо приклад уроків з досить важкої теми для учнів „Нумерація багатоцифрових чисел”, яка за програмою вивчається у 4 класі ЗОШ.

Урок з теми: Десяткова система числення (340-348) (підручник М.В.Богдановича „Математика” (4 кл.)).

Очікувані результати:

Після цього уроку учні зможуть:

- мати уявлення про десяткову систему числення;
- знати чому потрібні розряди чисел;
- розрізняти круглі і не круглі числа;
- чому кожне число записується за певними правилами;
- записувати і читати багатоцифрові числа.

Обладнання: дошка, крейда, роздатковий матеріал, схема задачі.

Орієнтовний план і методи проведення уроку:

1. Представлення теми і визначення очікуваних результатів уроку (бесіда) –(2 хв.).
2. Актуалізація опорних знань (8 хв.).
3. Робота з новим матеріалом і його закріплення. Розв’язання задачі (25 хв.).
4. Підбиття підсумків та оцінювання результатів уроку (10 хв.).

Організація діяльності учнів:

1. Учитель повідомляє учнів, що сьогодні на уроці продовжують роботу над багатоцифровими числами і познайомляться з десятковою системою числення тобто оголошує тему і очікувані результати, які записує на зошиті.

2. Робота в малих групах: гвоздики, лотоси, троянди і лілії.

Кожна група одержує завдання, обговорює і доповідає.

„Гвоздики” – Завдання яким знаком ми читаємо і записуємо числа? Скільки існує цифр і скільки чисел? Чому ви так вважаєте?

„Лотоси” – Чому великі числа розбивають на розряди і класи? Навіщо це потрібно?

„Лілії” – Чи можна велике число записати за допомогою однієї цифри? Завдяки чому? Наведіть приклад якщо можна?

„Троянди” – Прочитати число 7504. Як правильно назвати розрядний склад цього числа? Чи можна сказати, що десятків не існує?

Учитель повідомляє про правила роботи в малих групах, пропонує розподілити ролі:

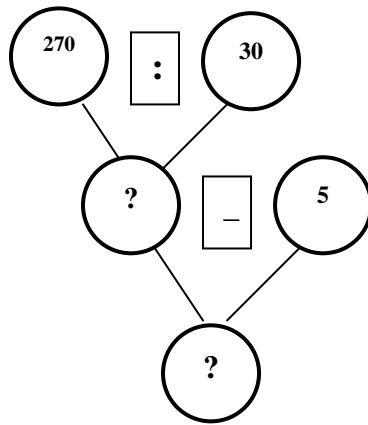
Керівник (спікер), секретар посередник, доповідач.

- Кожна група обговорює своє питання, узагальнює інформацію, дає відповідь з прикладами.
- Доповідачі по черзі виголошують результати роботи своєї групи з написами на дошці, всі інші учні в класі слухають.

Учитель разом з учнями підводить підсумки про те, що в усіх випадках мова йшла про багатоцифрові числа.

3. Розв'язувати задачу за схемою учні будуть теж в 4-х групах.

Метод називається „Обери позицію”.

Дано схему задачі.

Завдання: - Скласти задачу за схемою. Вчитель пропонує три позиції:

так

ні

не знаю

„Гвоздики” – ТАК - доводять, що за схемою можна скласти і розв’язати задачу.

„Лотоси” – НІ – доводять що за даною схемою не можна ні скласти ні розв’язати задачу.

„Лілії” – НЕ ЗНАЮ – доводять, що вони не знають як поступити в даній ситуації.

„Троянди” – придумують умову і розв’язують задачу.

При підведенні підсумків вчитель зазначає, що відповіді учнів були дані в залежності від позиції, учасникам запропоновано назвати найпереконливіші аргументи своєї і протилежної сторони, кожній групі було запропоновано усно скласти по задачі до даної схеми.

4. Пояснення нового матеріалу відбувається методом „Навчаючи вчуся”

Вчитель роздає підготовлені картки з текстом, що стосується теми уроку (вправа з підручника) кожному учневі (картки п'яти кольорів, один колір – однакова інформація).

Упродовж кількох хвилин учні читають інформацію на картці. Вчитель перевіряє, чи розуміють вони прочитане.

Далі вчитель пропонує кожному учню ходити по класу і знайомити зі своєю інформацією інших (у кого інші кольори). Учень може одночасно говорити тільки з кимсь одним.

Завдання полягає в тому, щоб поділитись своєю інформацією і самому подати інформацію якомога більшій кількості колег.

По завершенні даної вправи вчитель пропонує учням по черзі розповісти, відтворити одержану інформацію. Відповіді учнів можна доповнити.

Питання:

- Що можуть розповісти „жовті”?
- Хто хоче або може доповнити?
- Чому люди групували предмети по десять?
- Навіть, які ви знаєте розрядні одиниці?
- Які утворюються класи для чисел?

5. Для вправи № 343 (1,2) застосовуємо „Метод прес”.

„Метод прес” – застосовують при обговоренні вправи. Фактично учневі треба виконати чотири етапи при виконанні вправ. Цей метод сприяє виробленню й формуванню учнями аргументів, висловленню ними думок здійснюваного питання.

На дошці таблиця з написами:

- я вважаю, що ...
- тому, що ...
- наприклад ...
- отже, таким чином ...

6. Робота з підручником методом „Мікрофон” вправа 344 (усно).

7. Фронтальне розв'язування задачі № 345.
8. Гра „Хто швидше?” вправа № 346 з логічним навантаженням виконується фронтально.

Наприкінці уроку учитель разом з учнями підсумовує роботу, робить висновки щодо очікуваних результатів:

- Що ми робили сьогодні на уроці?
 - Що, на ваш погляд, було головним?
 - З якою метою ми виконували цю роботу?
 - Де ми можемо застосувати набуті знання на практиці?
9. Домашнє завдання № 347, 349

Таким чином, ми застосували кілька інтерактивних методів на уроці математики („Робота в малих групах”, „Обери позицію”, „Навчаючи вчуся”, „Метод прес”), поєднуючи з традиційними методами навчання. Кожний з перелічених методів учить дитину мислити самостійно, працювати в колективі, критично міркувати (так як він не завжди погоджується з „обраною” позицією).

Найкориснішим при такому навчанні є те, що зникають негативні відповіді про предмет, адже немає нічого складного, коли вчити разом зі своїм товаришем, можеш його виправити, а він може щось підказати.

При проведенні системи уроків з математики ми дійшли висновків, що будь-який виучуваний за програмою зміст можна подати за інтерактивними технологіями. Питання лише в тому, чи варто це робити учителю без попередньої підготовки? Спочатку треба спробувати дозовано проводити такі уроки, так як спілкування між учнями займає досить часу. Не варто також на одному уроці застосовувати всі відомі вам інтерактивні технології. Вибирайте їх відповідно до теми і типу уроку і успіх вам забезпечений.

"Проблеми сучасної освіти хвилюють усе наше суспільство. При цьому загальна зацікавленість нею породжується не тільки потребою суттєвої модернізації освіти, а й різним баченням, різними оцінками стану освіти й підходами до її якісного вдосконалення" - зазначає в одній із статей В.Г.Кремінь [6, с.18). Перед сучасною школою ставиться завдання: виховати розвинену особистість, здатну логічно мислити, компетентно *обрати* життєвий шлях в умовах динамічного світу. "Орієнтиром для програми дій у цьому напрямі може виступити методологічне положення, згідно з яким для сучасного суспільства буде характерний тип людини, в особистості якої сформоване активне позитивне ставлення до планети Земля, до Вітчизни, до людства, до іншої людини і до самої себе, до праці, до власності, до сім'ї, до надбань матеріальної і духовної культури [6, с. 19). Ці якості формуються саме в початковій школі, коли дитина свідомо вивчає оточуючий її світ.

Початкова школа покликана забезпечити основи подальшого ставлення особистості, цілеспрямованого розвитку здібностей, формування умінь і бажання вчитись, створення умов для самовизначення в різних сферах діяльності, морально-естетичного та естетичного розвитку тощо. Ці завдання успішніше можуть розв'язуватись за умови організації навчання молодших школярів на інтегрованій основі.

На думку В.В.Давидова гуманізація початкової освіти здійснюється за умови, коли: 1) молодший школяр стає суб'єктом особистої діяльності; 2) зміст і методи початкової освіти забезпечують суттєвий психічний розвиток молодшого школяра, формування у нього таких навчальних умінь, які дозволяють без особливих труднощів продовжувати свою освіту в старших класах.

Концепція інтегрованого навчання молодших школярів уже в найближчі роки може стати підставою створення цілісної системи розвиваючої початкової освіти. Звернення до цілісності як до необхідної якості людського суб'єкта, яка забезпечує єдність його свідомої життєдіяльності, має особливе значення в педагогічній сфері. Б.Г.Ананьев відзначав: "... у всіх видах

розвитку, якими б вони не уявлялись спеціалізованими, проявляється єдність людини як найскладнішого організму (індивіду), індивідуальності. Цілісність людського розвитку складає його специфічну якість" [1, с.61).

По мірі розвитку у людини вдосконалюються способи самовизначення її як цілісного суб'єкта. "Цілісна особистість є разом з тим і цільна особистість: всі її найближчі ситуативні цілі підпорядковані вищим, основним цілям, які складають зміст його життя [5, с. 33).

Інтегроване навчання молодших школярів є одним із засобів розвиваючого навчання. Але здійснення інтегрованого навчання молодших школярів суттєво відрізняється від традиційного. Інтегроване навчання передбачає проведення інтегрованих уроків при існуючій системі диференційованих предметів.

Сьогодні в початкових класах разом з диференційованими предметами (математика, читання, мова тощо) вивчаються інтегровані предмети (довкілля, народознавство, світ навколо тебе, художня праця, музика і рух). Ми будемо приділяти увагу саме диференційованим предметам, так як їх можна інтегрувати в блоки (під інтегрованим блоком предметів ми розуміємо поєднання змісту кількох диференційовано виучуваних предметів).

Інтеграція змісту різних навчальних предметів не заперечує предметної системи їх засвоєння. Вона є можливим засобом її вдосконалення, подолання недоліків диференційованого навчання; спрямована на поглиблення взаємозв'язків між предметами. Інтеграція змісту навчальних дисциплін в початковій школі сприяє реалізації всіх функцій навчання: освітньої, розвивальної, виховуючої.

Саме при здійсненні інтегрованого навчання молодших школярів через інтеграцію змісту навчання є можливість в повній мірі виховувати всебічно розвинену особистість, формувати особисте ставлення до оточуючого середовища та подій, які відбуваються в ньому.

В кожному циклі навчальних предметів та конкретному предметі в початковій школі у відповідності з тим, якій стороні об'єктивного світу вони відповідають, розкриваються окремі елементи знань про оточуючий світ.

Аналіз програм та підручників для початкової школи дає змогу зробити висновки про те, що всі диференційовані предмети побудовані за сезонним принципом; навчальний матеріал вивчається за концентричним принципом. Це дає змогу встановити спільні теми та поняття (з різних предметів) і об'єднати їх з метою цілісного засвоєння учнями навчального матеріалу і разом з тим для цілісного світопізнання.

Що стосується вивчення вже передбачених за програмою інтегрованих уроків (довкілля, природознавство, народознавство, художня праця, музика і рух), то їх програми за змістом складені з урахуванням тісного взаємозв'язку із змістом інших предметів, які передбачено загальним навчальним планом для учнів 1-4 класів загальноосвітньої школи і направлені на розвиток учнів.

Для того, щоб здійснювати інтеграцію змісту навчальних предметів, треба встановити певні взаємозв'язки між поняттями, об'єднати їх. Чому в початковій школі є можливість об'єднувати предмети за змістом? Тому, що саме в початковій школі учням дають основи знань, виробляються основні уміння й навички читання й правопису, рахунку та ін.; готується база для дальшого розумового і світоглядного розвитку людини. Виноградов М.Ф., Савченко О.Я., Сватков Н.М. вважають нормою для початкових класів інтеграцію диференційованих дисциплін, а не широкі інтегровані курси, які можна застосовувати в старших класах. Широко впроваджувати в роботу початкової школи Інтегровані уроки є можливість і тому, що майже всі предмети викладає один учитель. Він добре орієнтується в змісті навчального матеріалу, його послідовності викладання та можливостях його сприймання учнями. Інтегрований урок в початкових класах являє собою не що інше як методично збагачений урок, зміст якого підібрано з кількох предметів і об'єднано навколо однієї теми. " Це об'єднання має на меті інформаційне і самостійне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки

залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати якість явище, поняття, досягти цілісності знань" [7, с.79).

Для того, щоб здійснювати інтеграцію змісту навчального матеріалу в початковій школі, треба встановити внутріпредметні і міжпредметні зв'язки при вивченні основних програмних понять.

Так, в основі вивчення площі геометричних фігур лежить вивчення довжини відрізка (внутріпредметні зв'язки). На основі знань про відрізок на уроках природознавства вивчаються правила дорожнього руху (розмітка, пішохідний перехід). Тобто, використовуються опорні зв'язки (математика, природознавство). Супутні зв'язки можна виділити при здійсненні учнями сільськогосподарських робіт. Здійснюється висадка насіння та розсади, учні вимірюють відстань між лунками, проводять обрахунки.

При ознайомленні учнів з поняттям "температура", можна виділити перспективні зв'язки між уроками природознавства і математики. Програмою не передбачено вивчення температури на уроках математики, але вимірювати температуру діти вчать на уроках природознавства. Тому макет термометра виготовляється на уроках праці учнями, а на уроках природознавства, застосовуючи математичні знання і уміння, проводяться вимірювання і порівняння температури повітря, тіла, води тощо.

Але, чим відрізняються уроки інтегрованого змісту від використання міжпредметних зв'язків? Насамперед, міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми. Це окремі моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню і осмисленню якогось конкретного поняття. Якщо класоводом проводиться урок на якому інтегрований зміст з кількох предметів, а учні включаються в різні види діяльності, то такий урок можна вважати інтегрованим. Особливість його в тому, що тут поєднуються блоки знань з різних предметів. Проводячи уроки з елементами інтеграції, вчителю доводиться самостійно визначати зміст навчального матеріалу, види діяльності з різних предметів. Проводячи уроки з елементами інтеграції,

вчителів доводиться самотійно визначати зміст навчального матеріалу, види діяльності з різних предметів. При цьому важливо чітко визначити, яку головну мету переслідує цей інтегрований урок, як він сприяє цілісності навчання, формуванню знань на якісно новому рівні. Залежно від цього, на ньому буде різне співвідношення між матеріалом, який вилучається з інших предметів. На нашу думку, метою уроків, побудованих на інтегрованому змісті, є створення передумов для різнобічного розгляду учнями певного об'єкту, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до пізнання.

Треба пам'ятати, що інтегровані уроки відрізняються від уроків з використанням міжпредметних зв'язків. Аналіз змісту таких уроків дає можливість виділяти основні ознаки:

інтеграції	міжпредметних зв'язків
<ul style="list-style-type: none"> - поєднання змісту матеріалу в єдине ціле; - взаємопроникнення предметів за змістом; матеріал вивчається досконало, а не лише згадується; - поняття розглядається з точки зору різних предметів. 	<ul style="list-style-type: none"> - пригадуються певні ознаки поняття стосовно певного предмету; - пригадуваному матеріалу приділяється мало часу; - поняття згадується поверхово, мимохідь; - між поняттями в предметах проводяться паралелі.

Досвід роботи учителів початкових класів доводить нам, що в умовах існуючої системи диференційовано виучуваних шкільних предметів є можливість використовувати не тільки міжпредметні зв'язки, а й здійснювати більш складні операції, застосовуючи міжпредметні зв'язки: інтегрувати поняття, теми з метою їх цілісного сприймання молодшими школярами. Для цього окремо виучувані предмети об'єднують в блоки за

спільною темою (проведення двох-трьох уроків послідовно один за одним) для створення у дітей цілісного уявлення про виучуване поняття.

ТЕМАТИКА УРОКІВ З ІНТЕГРОВАНИМ ЗМІСТОМ

Нами розроблено тематику інтегрованих уроків за принципом можливого групування по темах. Схематично таке групування носитиме складний характер, коли навколо однієї теми об'єднується два-, три- і більше предметів з метою досконалого, цілісного вивчення певної теми, поняття, явища тощо. Подаємо теми блоків інтегрованих уроків з вказанням того змісту предметів, який має бути присутнім на кожному з них:

2 клас

1. Україна - Батьківщина моя.

Інтегрується матеріал з: читання (текст, вірші за програмою);

математики (розв'язування задач, складених на місцевому матеріалі); рідного краю (місто, село, де ми живемо);

трудового навчання (робота з папером і картоном - складання орнаменту)

2. Любити рідний край.

Інтегрується матеріал з: позакласного читання (Україна в творах

її письменників, див. Поч. школа №1, 1992, с. 62 - 66);

рідного краю (місто, село, де ми живемо);

образотворчого мистецтва (малювання картинок з життя міста, села); фізкультури (гра "Мандрівники").

3. День космонавтів.

Уроки цього дня пов'язані з темою космонавтики.

математика (розв'язування задач); рідний край (день космонавтики); розвиток мовлення (складання казки

за картинкою або за поданим початком);
Образотворче мистецтво (малюємо космос).

4. Професії наших батьків.

Інтегрується матеріал з: математики (розв'язування задач);
рідного краю (професії батьків); художньої праці
(робота з тканиною); образотворчого мистецтва ("Всі
професії важливі").

5. Зима-білосніжка (урок-казка).

Інтегрується матеріал з: математики (у формі подорожі рідного краю
(ознаки зими); фізкультури ("Зимові розваги" - гра);
музики ("Казка зимового лісу") - слухання музики.

6. Транспорт. Правила поведінки на вулиці.

Інтегрується матеріал з: математики (геометричні завдання);
рідного краю (транспорт, світлофор); праці
(конструювання); розвитку мовлення (моя вулиця).

7. У гості до чарівного парку (урок-мандрівка).

Інтегрується матеріал з: музики (звуки весни);
образотворчого мистецтва (фарби весни);
рідного краю (як сонечко землю оживляє);
математики (подаються завдання для усного рахунку,
розв'язування задач).

3 клас

1. Червонокося осінь.

Інтегрується матеріал з: читання (текст, вірші за програмою);
природознавство (осінні зміни в природі, праця
людей); мови (текст, опис, художній опис); праці
(виготовлення викрійки).

2. Зошитова історія (екологічна спрямованість).

3. Інтегрується матеріал з: читання (текст, вірші за програмою); математики (задачі про бережне ставлення до природи); мови (вір, складений за поданою групою слів); праці (робота з деревом - випалювання).

3. Наші вірні друзі (про домашніх тварин).

Інтегрується матеріал з: позакласного читання (за програмою); природознавства (свійські тварини); музики (пісня за програмою, слухання музики).

4, Мамине свято.

Інтегрується матеріал з: математики (задачі за програмою); читання (текст за програмою); мови (прикметник - повторення): образотворчого мистецтва (сюжетний малюнок).

5. Літечко красне.

Інтегрується матеріал з: природознавства (режим дня, ПДР - поведінка влітку на вулиці); позакласного читання (твори українських письменників про літо); праці (робота на присадибній ділянці); образотворчого мистецтва (Як я проведу канікули).

Цілеспрямований аналіз підручників, програм, спеціальної літератури, вивчення передового досвіду вчителів шкіл дало змогу зробити висновки про те, що при існуючих програмах та підручниках для початкової школи можливо і потрібно сьогодні, як того вимагає життя, здійснювати в школі навчання молодших школярів за інтегрованим змістом, проводячи інтегровані уроки. Нижче наведемо приклади інтегрованих уроків-блоків.

ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК

з теми:

"Мій рідний край - Україна"

(читання, рідна мова)

Урок читання

Тема: Герб, прапор, гімн - держава.

Мета: Розширити знання дітей про традиції і символи українського народу. Вміти ділити текст на частини і складати план. Виховувати у дітей любов до Батьківщини.

Обладнання: плакати, малюнки, прапор.

Тип уроку - читання оповідання.

План і хід уроку.

I. Організаційний момент.

- Добрий день, діти. Приготуйте усе до уроку читання.

II. Перевірка домашнього завдання.

- Над якою темою ми зараз працюємо? (На світі є одним-одна Вкраїна).
- Які вірші ви готували вдома? ("Звернення", "Вогник".) Чому саме так називаються ці вірші?
- Як ви гадаєте до кого і з чим звертається найменший член родини у вірші "Звернення"? Прочитайте ці рядки.
- Як ви розумієте зміст висловів: "яскравіє зірка", "світ-казка", "мрія будує"?
- Що особливо вразило вас у вірші "Вогник"?
- Щоб ви хотіли перейняти від поета - оповідача?

III. Підготовка до читання твору.

- Сьогодні на уроці ми познайомилися з символами нашої України і її традиціями.
- Символи - це знаки, прикмети, умовні позначення будь-якого предмета, явища.
- Традиції - елементи культури, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу

- Діти, які символи України ви знаєте?
- А чи знаєте ви традиції нації, які ,можливо, чули від батьків, бабусь і дідусів?
- Ви вже бачили і знаєте національну символіку України. На уроці ми більш ширше розглянемо цю тему, і дізнаємось багато нового з тексту "Герб, прапор, гімн - держава".
- У тексті вам зустрінуться такі слова:

тризубці;	пофантазуємо;
щоправда;	поєднання;
замислюється;	зосередьтеся;
національні;	життєдайний;
блакитному;	живлющої.

Прочитайте їх мовчки. А тепер хором.

- Які з поданих слів вам невідомі?

IV. Перше читання тексту. (Вчитель читає текст).

- Перед тим, як я розпочну читати текст, послухайте запитання до нього.
- Що цікавого ви дізналися про національні символи України?
- А тепер текст читаємо послідовно, по частинах.
- Яке запитання можна поставити до першої частини?
- Дайте відповідь на такі запитання:
 - Яку пісню вивчають на уроках ("Ще не вмерла Україна").
 - Які три основні символи України?
- Читаємо наступну частину і думаємо, яке запитання можна поставити до неї.
- Дайте відповідь на такі запитання:
 - Чому саме тризуб вважають гербом України?
 - Що цікавого ви дізналися про тризуб?
- Читаємо третю частину.
- Чому саме жовтий і блакитний кольори поєднані у національному прапорі України?
- Що вони означають?

- Читаємо заключну частину.
- Як ви розумієте слова: "Національний гімн України"?
- Чому слова гімну приписували Т.Г.Шевченку?
- Яке урочисте вітання прийняте сьогодні? Зачитайте ці слова у тексті.

Хвилинка відпочинку.

Відгадайте загадки.

Червоний клубок по голубій хустині качається, людям усміхається.
/Сонце і небо/.

І не дівка, а червоні стрічки носить. /Калина/

Батько високий, мати низька, син заклопотаний, дочка прудка. /Небо,
земля, вогонь, вода/.

Хто в полі ходить, жне і молотить. Жито-пшеницю всяку пашницю?
/Комбайн/.

VI. Заключна робота над твором

- Яка основна думка твору?
- Скажіть, що ви дізналися про національні символи України?
- А зараз проведемо вибіркове читання, я задаю запитання, а ви відповідь знаходите у тексті.
- Національний прапор України це...
- Національний гімн це...
- Золотий тризуб це...

VII. Домашнє завдання

- Відкрийте щоденники і запишіть домашнє завдання (ст. 39 - 41).
- 1. Виразно читати.
- 2. Вміти переказувати текст.
- 3. Відповідати на запитання в кінці твору.

VIII. Підсумок уроку.

- Чим сподобався вам урок?
- Що нового дізналися?

Оцінити працю кожного учня, визначити хто найкраще працював.

Урок рідної мови

Тема: Батьківщина моя.

Мета: Розширити знання дітей про рідну Батьківщину, про красу рідного краю. Прививати любов до рідної землі.

Обладнання: Ілюстрації з зображенням мальовничих пейзажів України, Черкащини, Софіївки.

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

- Добрий день діти! Сядемо рівненько, вирівняйте спинки і приготуйтеся до уроку української мови.

II. Каліграфічна хвилинка.

- Сьогодні на каліграфічній хвилині ми напишемо буквосполучення: ра, ар, кр, слово: край.

III. Перевірка домашнього завдання.

а) - Діти, зараз напишемо словниковий диктант: Черкаси, Сміла, Умань, Золотоноша, Канів, Тальне, Чигирин, Шпола, Монастирище, Ватутіне, Звенигородка.

- Поміняйтесь зошитом з сусідом і перевіримо диктант.

б) Опишіть Софіївку за ілюстраціями, в записаних реченнях підкресліть іменники.

IV. Підсумок перевірки домашнього завдання,

V. Мотивація навчання дитини, повідомлення ними і мета уроку.

Споконвіку надихав наш край співців і літописців своєю красою, багатством, мужністю і мудрістю людей. Ось як пише про Черкащину поет із Жашкова Петро Власюк

України рідної окраса,

Край пісень і золота-зерна,

Ти колиска нашого Тараса,
Чарівна черкаська сторона.

Над тобою прогули сторіччя
В дзвоні тут і праведних мечів
А сьогодні доля-трудівниця
Розквіта в оселях сіячів.

Оглядаю далі при дніпрові –
Й горде щастя крильми обійма,
Є краї на світі пречудові,
Та за тебе кращої нема.

VI. Осмислення нових знань.

а) Диктант - гра

Четверте "зайве" (Тема Черкащина) Запишіть слова. Підкресліть "зайве" слово в кожній групі:

- а) заєць, верблюд, вовк, лось;
- б) Дніпро, Рось, Сула, Гірський Тікич;
- в) дятел, зозуля, папуга, соловей;
- г) соша, береза, вільха, пальма.

б) Придумайте і запишіть заголовок до тексту.

Черкащина - осердя України. Це широкополі лани і древній Дніпро-Славута, зелень лісів і уквітчана садами сільська вулиця.

Черкащина - прекрасна, яскрава квітка в пишному букеті України.

Такою її любили й берегли наші далекі предки. Такою й передають нам діди й батьки. Наш святий обов'язок - передати рідний край наступним поколінням - квітучим садом, а не отруєною, висохлою пустелею.

в) Спиши текст, вставляючи розділові знаки в кінці розповідних, питальних, спонукальних речень. Визнач головні члени речення.

Стежинка.

Куди веде оця стежинка, можливо, до ставка або до лісу, а може, до пасіки чи до саду.

Роками ідуть по ній люди.

Сьогодні ми підемо стежиною до колгоспної пасіки. Завітаємо в гості до діда Василя і до бджілок-трудівничок. Повчимося працелюбності у них. Невтомно трудяться медунки біля квітів, збирають духмяний нектар.

г) Перепишіть. Підкресліть прикметники.

Річки Умані.

Біля міста Умані протікає мальовнича річка Кам'янка. По берегах її квітує різнотрав'я. До води схиляють свої кучеряві голови верби. А вода блакитна і прозора. Біжить вона до своєї сестри-річки Уманки.

VII. Підсумок уроку.

Про що нове дізналися? Яку тему вивчаємо? Активні були... Оцінки...

VIII. Домашнє завдання.

Знайти і записати вірш про Україну. Підкреслити в ньому дієслова.

ІНТЕГРОВАНІЙ БЛОК

з теми:

"ДЕНЬ ПЕРЕМОГИ"

(ознайомлення з навколишнім світом, позакласне читання, образотворче мистецтво)

1 клас.

Предмет: Світ навколо тебе.

Тема: День Перемоги.

Мета: Дати учням початкові уявлення про свято Перемоги; виховувати повагу до Армії, виробляти вміння правильно себе вести біля пам'ятника загиблим воїнам.

Обладнання: Плакати, картини.

Хід уроку.

1. Організація класу до роботи.

II. Пояснення нового матеріалу:

1. Бесіда: - Діти, давайте пригадаємо, які святі віддавна святкуються на Україні?

- А чи знаєте ви, що за свято святкує народ нашої країни? (День Перемоги).

- 9 травня - День Перемоги - люди, після всіх страждань війни, нарешті звільнилися від фашистських загарбників. Це свято зі сльозами на очах.

- Послухайте вірші Марії Познанської про цей славетний день:

Встеляйте квітами дороги,

Дзвінки заспівуйте пісні!

Сьогодні свято Перемоги,

Найкраще свято на весні!

В цей день травневий, любі діти,

По всьому світі вість пішла.

- Фашисти, вороги розбиті!

Радянській Армії хвала.

- Діти, а ви щось знаєте про свято Перемоги?

2. - На світанку 22 червня 1941 року фашисти зненацька напали на нашу країну. Всі люди встали на захист своєї країни.

Війна була дуже тяжкою. У фашистів було багато зброї, військової техніки, танків, літаків. Вони бомбили, розгромлювали наші міста і села, вбивали всіх: і жінок і дітей.

Багато міст і сіл були розгромлені, загинуло безліч людей. Наша Армія перемогла фашистів, країна була повністю звільнена від ворога. Велику допомогу здійснювали війську всі, хто тільки міг. На фабриках і заводах день і ніч працювали бабусі, жінки, підлітки. Вони робили все необхідне для Перемоги.

9 травня 1945 року закінчилась Велика Вітчизняна війна. Цей день був оголошений Днем Перемоги.

Війна шла 4 роки. В цій війні загинуло 20 мільйонів людей. В багатьох місцях збудовані пам'ятники загиблим воїнам. В День Перемоги біля пам'ятників стоїть почесна варта.

- Діти, які ви читали книги про війну?

- Які знаєте вірші про День Перемоги? (учні читають)

Сингаївський М. "Квіти пам'яті".

Квіти - на граниті, на броні.

Сонце усміхається мені.

Поруч з ветеранами стою,

Наче клятву мужності даю.

Ветерани в світлій сивині,

І на грудях сяють ордени.

Пам'ять серця...

Пам'ять сивини...

Пам'ять тих, хто не прийшов з війни.

Галина Демченко "Пам'ятник слави".

Пливуть по Дніпру пароплави,

Над хвилями чайка кричить,

І пам'ятник Вічної слави.

На схилах крутих височить.

Горіти вогню не згасати;

Трояндам довкола цвісти -

Тут сплять наші мужні солдати,

Вклонись їм зі мною і ти.

Кулик Анна "Солдатського роду нема переводу!"

У тата в рамці на стіні

Червоний оксамит.
На нім солдатські ордени,
Які носив наш дід.
Був таткин дід, мій прадідусь,
Героєм на війні
Я, навіть, Славою зовусь
На честь цих орденів,
І в школі я всі діла
Робитиму, як слід,
Щоб тільки добра слава стала
Про наш солдатський рід!

3. Скласти оповідання за малюнком.

- Дітки, всі почули вірші про цей славетний день, які склали відомі поети. А зараз ви, уявите себе письменниками і складете оповідання.
- Я вам трішки допоможу, прочитаю початок і кінцівку. А ви повинні побудувати основну частину, за змістом картин.

Подвиг Вані Слюсаренка.

Ваня Слюсаренко допомагав партизанам боротися з фашистами. Разом із старшими товаришами ходив у розвідку, підривав ворожі поїзди.

Одного разу...

Незабаром прийшла шифрована телеграма. У ній пропонувалося представити до самого високого звання всіх учасників операції. А учасником був один Ваня Слюсаренко йому тільки-но минуло 11.

4. Робота з підручником.

Бесіда над малюнками:

- Хто прийшов до пам'ятника невідомого солдата?
- Як вони себе поведуть?
- Чи є у вашому місті пам'ятники Великої Вітчизняної війни?
- Це місце святе для кожної людини тут ведуть себе гідно, не шумлять, розмовляють в півголоса.

- Діти, скажіть мені, без чого не обходиться кожне свято Дня Перемоги? А щоб відповісти на це запитання давайте відгадаємо загадку!

Цього дива всюди ждуть

З нетерпінням діти.

...Враз у небі розцвітуть

Кольорові квіти!

То мов жар вони горять, то зів'януть наче.

То нові вогні летять, під "ура" дитячі.

Знов і знов у вишині сяють самоцвіти!

Так, скажіть, хто зна мені, що ото за квіти? (Салют).

5. Намалювати листівку!

- Діти, зараз ви намалюєте листівку до Дня Перемоги, і привітаєте нею ветеранів.

III. Домашнє завдання:

Привітати знайомих вам ветеранів Великої Вітчизняної війни з Днем Перемоги.

Предмет: Позакласне читання.

Тема: День Перемоги - в творах письменників.

Мета: познайомити дітей з оповіданням М'ястківського А. "Малював дідуся", розвивати навички швидкого читання, виховувати повагу до старших.

Обладнання: виставка книг про страхіття війни.

Хід уроку

I. Коротка вступна бесіда:

- Що ви читали до цього уроку?
- Про що ви цікавого дізналися сьогодні на уроці "Ознайомлення з навколишнім світом" (День Перемоги).
- Ви читали вірші багатьох поетів про День Перемоги. Але також і багато

оповідань присвячених цьому славетному дню.

- З цієї кількості книжок ми познайомимося з оповіданням М'ястськівського А. "Малював дідуся"

II. Читання учителем вибраного твору (5 – 7 хв).

- Учитель виразно читає твір.

III. Бесіда за змістом прочитаного (5 – 7 хв).

- Про кого це оповідання?

- Яким Івасик уявляв свого дідуся?

- З чого хотів почати малювати?

- Що снилося Івасику?

- Який малюнок вийшов у Івася?

IV. Колективний розгляд книжки з виставки (3 – 5 хв). (Діти знайомляться з кожною книгою, з назвою.)

V. Самостійний розгляд книжок, які роздає учитель.

VI. Самостійне читання книг дітьми (15 – 20 хв).

VII. Бесіда за самостійно прочитаним (10 хв).

- Що вас найбільше схвилювало?

- Зачитайте те місце, де ви співчували героям.

- Кого ви б хотіли наслідувати і за що?

- Кому б ви хотіли допомогти і чому?

- Який словесний малюнок намалюєте?

VIII. Домашнє завдання.

- Знайти твір, який не розглядали на уроці і прочитати.

Предмет: Образотворче мистецтво.

Тема: Листівка до Дня Перемоги.

Мета: навчити дітей малювати листівку, розвивати вміння просторової уяви; вміння поєднувати кольори; виховувати любов до прекрасного.

Обладнання:

Хід уроку

I. Вступна бесіда:

- Про яке свято сьогодні на наших уроках йшла мова?
- Діти, а чим ви вітаєте одне одного з святом?
- От сьогодні і намалюємо листівку, якою ви привітаєте ветеранів з їхнім святом.

II. Пояснення вчителя.

- Діти, коли ви згадуєте про День Перемоги, що малює ваша уява?
- Що характерне для цього свята? А якого кольору ви намалюєте прапор? (Червоного).
- Так, прапор має бути червоним, тому що символізує кров, яку наші дідусі пролили, щоб зараз ви навчалися під мирним голубим небом.
- Діти, а який на колір салют? (Різнокольоровий).
- А коли це свято відзначається? (Навесні).
- Отже, треба поєднувати такі кольори: зелений, жовтий, червоний, блакитний.

III. Самостійна робота учнів (виготовлення листівки).

IV. Підсумок уроку:

- Вибирає кращі роботи на виставку.

V. Домашнє завдання. Поздоровити ветеранів з святом.

9 ТРАВНЯ

Листівка, виготовлена учнем.

Дослідження в галузі інтегрованого навчання молодших школярів і вивчення передового педагогічного досвіду з даної проблеми дають змогу зробити висновки про ефективність застосування інтегрованого навчання молодших школярів через проведення інтегрованих уроків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібн. авт. – уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН; 2002, - 136 с.
2. Корчевська О. Робота над завданнями підвищеної складності з математики в початкових класах. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 112 с.
3. Програма середньої загальноосвітньої школи (1 – 4 (1 - 3)) класи. – К.: Бліц, 1997. – 246 с.
4. Інтеграція змісту навчальних предметів у початкових класах: проведення інтегрованих уроків: Метод. рекомендації для вчителів шкіл та студентів. – Комар О.А. – Умань. – 1998. – 35 с.